

GENEL DEĞERLENDİRME

Gelişmiş ülke finansal piyasalarında başlayıp 2008 yılının son çeyreğinden itibaren derinleşerek dünya geneline yayılan krizin finansal piyasalar üzerindeki etkileri, uygulanan parasal ve mali tedbirlerin de katkısıyla 2009 yılının üçüncü çeyreğinde azalmıştır. Finansal piyasalarda gözlenen bu gelişmelere karşın küresel ekonomiye dair öncü göstergelerdeki iyileşmenin yavaş ve istikrarsız olması, işsizlik oranlarının yüksek düzeylerdeki seyrine devam etmesi ve bankacılık sektöründeki sorunların hala tam olarak çözülememiş olması, toparlanmanın kalıcılığına ve gücüne ilişkin riskleri canlı tutmaktadır. Ayrıca, küresel ekonomideki iyileşmenin mevcut kamu desteklerine dayanmadan sürdürülebilirliği yönündeki endişeler önemini korumaktadır.

Küresel krizde, daralan dış talebe bağlı olarak ihracatta gözlenen keskin düşüş ve ülkemizde de bozulan beklentiler nedeniyle yatırım ve tüketim harcamalarının ertelenmesi, iktisadi faaliyette ciddi bir yavaşlamaya yol açmıştır. Türkiye ekonomisi, 2009 yılının ikinci çeyreğinde büyük ölçüde vergi teşviklerinin tüketim harcamalarını artırması nedeniyle hızlı bir toparlanma göstermiştir. Bununla birlikte, tüketim talebinin ikinci çeyrekte sergilediği kayda değer yükselişten sonra, yılın geri kalan bölümünde daha zayıf bir seyir izlemesi beklenmektedir. Süregelen talep belirsizliği ve düşük kapasite kullanımı ise yatırım harcamalarını sınırlamaya devam edecektir. Bu çerçevede, istihdam koşullarının kalıcı olarak iyileşmesinin uzun zaman alacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde iktisadi faaliyetteki toparlanmanın yavaş ve kademeli bir eğilim göstermesi beklenmektedir.

Enerji fiyatlarının düşmesine ve ülkemizde azalan tüketim ve yatırım talebine bağlı olarak dış ticaret açığındaki azalış, cari açığın 2008 yılının son çeyreğinden itibaren önemli ölçüde gerilemesine neden olmuştur. Ayrıca, cari açığın finansman yapısının da krizin etkisiyle değişikliğe uğradığı gözlenmektedir. Önceki dönemlerde yurt dışından sağladığı uzun vadeli kaynaklarla cari açığı finanse eden özel sektör, son dönemde net dış borç geri ödeyicisi durumuna geçmiştir. İktisadi faaliyetteki canlanma ve enerji fiyatlarının, cari açığın önümüzdeki dönemdeki gelişiminde de belirleyici olması beklenmektedir.

2008 yılının son çeyreğinden itibaren, hem bankaların hem de banka dışı kesimin uzun vadeli dış kredi yenileme oranında düşüş görülmektedir. Bu gelişmede, dış finansman imkanlarının daralması ve maliyetlerinin artmasının yanısıra yurt içi kredi piyasası ve iktisadi faaliyetteki daralmaya bağlı olarak gerek bankacılık sektörünün gerekse banka dışı kesimin dış finansman

ihtiyacının azalması da rol oynamıştır. Banka dışı kesimin dış kredi yenileme oranındaki düşüşte, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da yapılan değişikliğin de etkisiyle, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yurt dışı şube ve iştirakleri üzerinden kullandıkları kredilerin bir kısmını, yurt içi şubelerine kaydırmaları da etkili olmuştur. Zira, 2008 yıl sonu ile kıyaslandığında reel sektörün yurt dışındaki yabancı ticari bankalar ile diğer kuruluşlardan kullandığı kredilerde kayda değer bir değişim olmadığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde de bankaların yurt dışı şube ve iştiraklerince kullanılan döviz kredilerinin bir kısmının daha yurt içi şubelere kaymaya devam etmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, banka dışı kesimin uzun vadeli dış kredi yenileme oranlarında yaşanan düşüşe ilişkin yapılacak değerlendirmelerde, söz konusu mevzuat değişikliğinin etkisi de gözönünde bulundurulmalıdır.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplam talepteki sert daralma ve emtia fiyatlarında gözlenen keskin düşüş, enflasyon oranlarının hızla gerilemesine yol açmıştır. Önümüzdeki dönemde, baz etkisi nedeniyle yıllık enflasyonda dönemsel artışlar görülebileceği düşünülse de temel enflasyon göstergelerinin düşük seyrini koruyacağı tahmin edilmektedir.

Yaşanmakta olan küresel kriz nedeniyle 2009 yılında gelirlerdeki azalış ve harcamalardaki yükselişe bağlı olarak, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de merkezi yönetim bütçe açığı önemli ölçüde artmış, bunun neticesinde de kamunun borçlanma gereği yükselmiştir. Bütçe açıklarının önümüzdeki dönemlerde mali sürdürülebilirlik kaygılarını artırmasının engellenmesi için kısa vadedeki mali genişlemenin orta vadede telafi edilmesi gerekmektedir. Nitekim, Orta Vadeli Programda 2010-2012 yıllarında kriz döneminde hızla artan bütçe açıklarını kademeli bir şekilde azaltmayı amaçlayan tutarlı bir çerçeve sunulmuştur. Önümüzdeki dönemde kamu borçlanma gereksiniminin kontrol altına alınması ve borcun sürdürülebilirliğine ilişkin kaygıların engellenmesi için Program'da öngörülen tedbirlerin kararlılıkla uygulanması büyük önem arz etmektedir.

Hanehalkı yükümlülükleri, 2009 yılının ilk altı ayında da artmaya devam etmekle birlikte halen birçok ülkeye göre düşük seviyededir. Ayrıca, hanehalkı yükümlülüklerinin faiz ve kur riskinin sınırlı olması, hanehalkının ekonomik konjonktürdeki olumsuz gelişmelerden nispeten daha az etkilenmesini sağlamaktadır. 32 Sayılı Karar'da yapılan değişiklikle hanehalkının dövizde endeksli kredi kullanımı engellenmiş olup, önümüzdeki dönemde hanehalkının borçları nedeniyle kur riski taşımasının önüne geçilmiştir.

Öte yandan, küresel krizle birlikte ekonomide yaşanan daralma işsizliği arttırmış ve bu durum hanehalkının borç geri ödeme kapasitesini olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar iktisadi faaliyette ılımlı bir iyileşme bekleniyor olsa da, işsizlik oranlarının yüksek seyrini korumasına bağlı olarak hanehalkının borç geri ödemelerinde bir süre daha sorunlar yaşanması, ancak bu sorunların özellikle konut kredileri için ABD ve Avrupa ortalamalarına kıyasla daha ılımlı seyretmesi beklenmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı talebin gerilemesiyle firmaların satış gelirleri düşmüştür. Satış gelirlerinin düşmesine bağlı olarak firmaların faaliyet karlılığı azalmış ve ödeme güçleri zayıflamıştır. Bununla birlikte, Türk lirasının değerinin son dönemlerde istikrar kazanması, yabancı para kredileri ve açık pozisyonu yüksek firmaların ödeme güçlerinin daha fazla bozulmasını sınırlamıştır. Firmaların borç ödeme gücündeki zayıflama, bankaların kredi arzını sıkılaştırmalarına neden olurken, yavaşlayan iktisadi faaliyet de firmaların kredi talebini daraltmış ve bunun sonucunda firmalar net borç ödeyicisi olmuşlardır. Firmalar ölçekleri itibarıyla değerlendirildiğinde ise kredi piyasasındaki daralmanın özellikle KOBİ'ler üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Türk bankacılık sektörü ise 2001 krizinden sonra kararlılıkla uygulanan reformlar sayesinde, güçlü yapısını korumuştur.

2008 yılı son çeyreğinden bu yana devam eden politika faiz indirimlerinin piyasa faizlerine yansımalarının, likiditeye ilişkin alınan tedbirlerin ve risk algılamalarındaki iyileşmenin desteğiyle kredilerde sınırlı da olsa bir toparlanma gözlenmeye başlamıştır. Bununla birlikte, tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) artmaya devam etmekte olup, iktisadi faaliyetteki toparlanmanın kademeli olacağı göz önüne alındığında, bu artışın bir süre daha devam edebileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, 5464 sayılı Kanun kapsamında ve takip eden dönemde gönüllülük esasına göre yeniden yapılandırılan temerrüde düşmüş kredi kartı borçlarının ödenmesinin, önümüzdeki dönemlerde TGA oranlarını olumlu etkilemesi beklenmektedir.

Küresel kriz nedeniyle sermaye yapıları ciddi hasar gören birçok ülke bankacılık sisteminden farklı olarak, ülkemiz bankalarının sermaye yapılarının son dönemlerdeki yüksek karların da katkısıyla daha da güçlenmesi, kredi kullandırma kapasitelerini artırmaktadır. Bu çerçevede, özellikle son aylarda konut kredilerinde başlayan ivmelenmenin önümüzdeki dönemde Kredi Garanti Fonu'na verilen desteğin de devreye girmesiyle KOBİ kredilerinde de görülebileceği ve genel olarak kredilerde kademeli bir iyileşme olacağı beklenmektedir.

Bankamızın aldığı önlemlerin yanı sıra, son dönemde küresel risk algılamasındaki olumlu gelişmelerin de etkisiyle likidite şartlarının görece olarak iyileştiği gözlenmektedir. Bankacılık sektörünün en önemli kaynağının mevduat olması, bankaların bankalararası fonların oynaklığına olan duyarlılığını kısıtlamaktadır. Ayrıca, 2008 yılı sonundan itibaren bankacılık sektörünün kredilerinin payını azaltıp, menkul değerlerini artırmasının da etkisiyle, likidite yeterlilik rasyolarının belirlenen yasal oranların üzerinde seyretmesi, sektörün likidite riski yönetiminde ihtiyatlı bir yaklaşım sergilediğinin göstergesidir.

Bankacılık sektörü kur riski taşıyamama eğilimini sürdürmektedir. Sektörün bilanço içindeki açık ve bilanço dışındaki fazla pozisyonunun seviyesi küresel risk iştahındaki iyileşmeye paralel olarak artışını devam ettirmektedir.

Bankacılık sektörü, 2009 yılı Eylül ayında net faiz gelirinin artması ve net ticari kârdaki yükseliş sonucunda kârlılığını artırmıştır. Bu durum, Bankamız politika faiz oranlarındaki indirimlerin etkisiyle fonlama maliyeti azalırken söz konusu indirimlerin özellikle uzun vadeli kredi faizlerine aynı oranda yansımamasından ileri gelmektedir. Ancak, bankalar arasında kredilerde başlayan rekabetin fiyatlara yansımaya başlaması ve TGA'larda sürmesi beklenen artışların, 2010 yılında benzer kârlılık performansının sürdürülebilmesini güçleştireceği düşünülmektedir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, krizin etkisiyle bankaların sermayelerinde meydana gelen aşınmanın sermaye artırımı ve/veya devlet destekleriyle aşıldığı bir dönemde, Türk bankacılık sektörü güçlü sermaye yapısını sürdürmüş ve herhangi bir devlet desteğine ihtiyaç duymamıştır. Nitekim, sermaye yeterliliği rasyosunun (SYR), incelenen tüm dönemlerde, yasal sınır olan yüzde 8'in ve hedef rasyo olan yüzde 12'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Yapılan senaryo analizleri, bankacılık sektörünün sermaye yapısının çeşitli şoklar sonucunda oluşabilecek zararları karşılayabilecek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Bankacılık sektörünün sağlamlığının bir göstergesi olarak izlediğimiz Finansal Sağlamlık Endeksi, 2009 yılında dalgalı bir seyir izlemiş, Eylül ayında ise sermaye yeterliliği ve karlılık alt endekslerindeki artışa bağlı olarak 2008 yılı sonuna göre artış göstererek, olumlu seviyesini korumuştur.

Önümüzdeki dönemde, finansal istikrara yönelik en önemli risklerin, iktisadi faaliyetteki toparlanmanın beklenenden yavaş olması ve buna bağlı olarak yüksek işsizlik oranları ile küresel finans piyasalarında yaşanabilecek yeni şoklar olduğu değerlendirilmektedir. Bankamız, küresel krizin yurt içi ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak için üzerine düşeni yapmayı sürdürecektir. Alınan parasal tedbirlerin orta vadede mali disiplin ve yapısal düzenlemelerle desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Orta Vadeli Program'ın ve Avrupa Birliği'ne uyum ve yakınsama sürecinin gerektirdiği yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi konusunda atılacak adımlar önemini korumaktadır.